

ВІСНИК

АСОЦІАЦІЇ ВИПУСКНИКІВ

НАЦІОНАЛЬНОГО ЮРИДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО

№ 7 • 2017

www.alumni.nlu.edu.ua

У НОМЕРІ:

ОДА ВІД ПРЕЗИДЕНТА

(Відкриття Президентом України

Навчально-бібліотечного комплексу університету)

ВДЯЧНІСТЬ, НІБИ РІДНІЙ МАТЕРІ

(Інтерв'ю

з Віктором Кононенком)

АСОЦІАЦІЯ ВИПУСКНИКІВ —

5 років діяльності

НАРИСИ

(Андрій Чирва):

Борис Антоненко

Марко Бажанов

Анатолій Рогожин

ОДА ВІД ПРЕЗИДЕНТА.....1

ВДЯЧНІСТЬ, НІБИ
РІДНІЙ МАТЕРІ
(інтерв'ю з В. І. Кононенком)...8

ДІЯЛЬНІСТЬ
АСОЦІАЦІЇ ВИПУСКНИКІВ.....11

НАРИСИ

(А. М. Чирва):

Жіноче виховання
(Б. Т. Антоненко).....18

Факти, що не увійшли
до дисертацій
(М. І. Бажанов).....23

Маєстро права
(А. Й. Рогожин).....28

3 березня 2017 року
відбулося урочисте відкриття
нового навчально-бібліотечного
комплексу Національного
юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
(м. Харків, вул. Пушкінська, 84-а)

У церемонії взяли участь Президент України П. О. Порошенко, Глава Адміністрації Президента України І. Л. Райнін, Міністр освіти і науки України Л. М. Гриневич, голова Харківської обласної державної адміністрації Ю. О. Світлична, директор Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президенті України Л. О. Белова, ректор ХНУ імені В. Н. Каразіна В. С. Бакіров, ректор Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого В. Я. Тацій, викладачі, співробітники, студенти та ін.

В. Я. Тацій привітав гостей і висловив слова щирої вдячності Президенту України за те, що він знайшов час і завітав до Університету, щоб відкрити новий навчально-бібліотечний комплекс. Василь Якович також подякував Президенту, Міністру освіти та науки та голові ХОДА за постійну професійну підтримку і додав: «Спільними зусиллями ми побудували цей Палац Знань. Пройдуть роки, десятиліття, і ми будемо згадувати цей день».

З вітальним словом до присутніх звернувся Президент України П. О. Порошенко: «На яких трьох стовпах стоїть міцний університет? Перший — це професорсько-викладацький склад, дорогі студенти, вам з цим дуже пощастило. Другий — це студентська молодь, шановні професори, вам з цим також дуже пощастило. І третій, без якого не може бути жодного університету, — це бібліотека. Це — серце Університету!»

Головний редактор
Віктор Іванович КОНОНЕНКО
Відповідальний секретар
Артур Олександрович БУЛГАКОВ
Редакційна колегія:
Юрій Григорович БАРАБАШ
Юрій Васильович БАУЛІН
Олександр Миколайович НОВАК
Микола Ілліч ТІТОВ
Анатолій Григорович КОСОЛАПОВ
Михайло Григорович ІСАКОВ
Ольга Олександрівна НАНАРОВА

Адреса редакції:
61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77, кім. 116
тел. 057 704-92-50

Свідчення про державну реєстрацію друкованого засобу масової
інформації КВ № 19723-9523Р

Видавець: Видавництво «Арт Економі»
03047, м. Київ, пр. Перемоги, 50, оф. 407.
тел. 044 361-7-361

Арт Економі
ВІСНИК НАУКОВОЇ І ПРАКТИЧНОЇ
ЮРИДИЧНОЇ МИСЛІ

Наклад 500 прим.

ОДА ВІД ПРЕЗИДЕНТА

Короткий звіт та роздуми про відкриття Президентом України Петром Порошенко навчально-бібліотечного комплексу університету.

Почнемо з кількох цитат, після яких можна було б уже нічого й не казати. Однак у поїзді глави держави до Харкова 3 березня цього року був один надто важливий і зовсім не приховуваний високим гостем смисл. Ось про нього на тлі університетського заходу і варто поговорити.

Цитати:

«Вперше запускається така бібліотека, настільки високотехнологічна, що здатна

забезпечити не просто можливість отримати всі сучасні знання, а й звичайну насолоду від перебування в ній. І це сталося вперше за 25 років нашої незалежності. Це ми самі, без нікого побудували таку красу».

«На яких трьох стовпах стоїть міцний університет? Перший — це професорсько-викладацький склад; дорогі студенти, вам з цим дуже пощастило. Другий — це студентська молодь; шановні професори, вам з цим також дуже пощастило. І третій, без якого не може бути жодного університету, — це бібліотека, серце Університету! З цим пощастило вже всім вам».

«Хочу сердечно подякувати Президентові України, міністру освіти, голові Харківської обласної державної адміністрації за підтримку нашого починання. Спільними зусиллями ми побудували цей палац Знань. Пройдуть роки, десятиліття, але хтось знову і знову згадає тих, хто започатковував цю важливу для навчання річ. Переконалий, що наша справа житиме і примножуватиметься».

Ясна річ, важливо, хто виголосив ці слова. Дві перші цитати пролунали з вуст Президента, а третя — це слова подяки від ректора Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Василя Яковича Тація. Звісно, пан ректор дякував не лише за те, що високі гості перетнули поріг навчального закладу. А за що? От у цьому й уся інтрига.

Полягає вона в тому, що як главі Української держави, так і всій верхівці влади нині бракує істотних успіхів у одному презентованому вже давно зрушенні — передачі владних повноважень на місця. Точніше, владу як абстрактну рушійну силу передали, мовляв, беріть, скільки понесете, а ось з конкретними речами... Наприклад, з наведенням ладу у фінансових потоках... Справи тут просуваються, але повільно. Хоч Петро Порошенко перед присутніми на урочистостях і підбадьорював сам себе райдужними цифрами, з передачею матеріально-фінансових повноважень суб'єктам місцевого самоврядування поки що не все гаразд.

Однак навчально-бібліотечний комплекс став першою ластівкою. Не лише як справ-

жня університетська бібліотека, а й як дітище справжньої університетської самостійності. Так-так, ось чому промовці на відкритті комплексу взаємно один одному дякували та робили сміливі проєкти. Бо новобудова — хай і зводилася вона не так швидко, як того хотілося читачам, — з'явилася саме завдяки взаємній довірі та... відпущеним центром віжкам. Університет, як бачимо, під враженням свободи не кинувся «творити бозна що», як комусь здавалося, а почав продуману розбудовчу політику.

У виступі президента наскрізною темою була передача повноважень з центру на

місця. Тільки таким чином можна досягти жаданого відродження держави:

«Без місцевого самоврядування ми б не змогли відкривати нові станції метро, будувати дороги, оригінальний зал органної музики, піднімати з руїн унікальні харківські підприємства, найперше нинішній флагман військово-промислового комплексу України — завод імені Малишева. Минулого року держава передала вже 40 відсотків бюджету місцевому самоврядуванню порівняно з 2015 роком. Цього року цифра буде ще більш істотною», — це ще одна цитата Президента.

Ректор Василь Тацій зробив реверанс у бік керівництва держави, зокрема, Президента, що, мовляв, сьогодні більше дають можливості для самоврядування вищої школи, фінансової самостійності. І цей храм науки з'явився саме завдяки цій політиці.

Президент сказав, що Василь Якович Тацій має рацію, коли говорить про самостійність вищої школи. Мовляв, спільними зусиллями зроблена велика справа. Прообраз кращих світових навчальних закладів вищої ланки. Треба довіряти університетам. Місцева влада, якщо вона працює, — всього доб'ється. Харків те довів. Такої високотехнологічної бібліотеки не має ніхто в колишньому СРСР.

А загалом столичний гість із задоволенням пройшовся приміщеннями університету. Під час зустрічі з професорсько-викладацьким складом, молодими вченими та обдарованою молоддю Слобожанщини Президент наголосив, що в університеті створені відмінні умови для навчання. «Ще в 2012–2013 роках тут нічого подібного не було. І так швидко, так ефективно, сучасно і якісно зведено!», — урочисто висловився глава держави.

Під час офіційної частини Петро Порошенко передав символічний ключ від новобудови голові студентського Сенату Антону Олійнику. «Хочу привітати зі святом відкриття бібліотеки і з днем народження. Сьогодні ти — голова Сенату, а завтра — майбутній Президент, чого я тобі щиро бажаю», — сказав гість.

Для гостей та учасників заходу була організована екскурсія новими приміщеннями навчально-бібліотечного комплексу. Вони оглянули виставку — картинну галерею «Країна, повита красою», відвідали читальні зали, навчальні аудиторії, конференц-зал. Студенти отримали можливість поспілкуватися з Президентом України та поставити йому різні запитання.

Ректор запросив Президента України взяти участь у Міжнародному юридичному форумі «Право та проблеми сталого розвитку в умовах глобалізованого світу», який відбудеться в жовтні 2017 року в новому конференц-залі навчально-бібліотечного комплексу.

Свято, як кажуть, відбулося. *«Я знаю, як Ваші, Василю Яковичу, випускники пишуться своєю альма-матер. Знаю і про те, наскільки високі знання та навички вони мають. Ви можете бути спокійними за своїх вихованців».*

Ці слова Петро Порошенко мовив під кінець свого візиту до Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Йому вручили вишитий дівочою рукою портрет покровителя вишу і великого київського князя Ярослава Мудрого. У книзі почесних гостей Президент зробив запис.

Офіційна довідка про навчально-бібліотечний комплекс

Будівництво комплексу загальною площею 16 620,3 квадратних метра здійснювалося з травня 2012 по грудень 2016 року. Архітектурно-планувальне та композиційне рішення виконане в єдиному стилі з будівлею Палацу студентів. Комплекс став

домінантою сформованого архітектурного ансамблю будівель Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Ця архітектурно-будівельна композиція включає навчальні, адміністративні корпуси університету, поєднує класичний стиль та сучасну архітектуру й гармонійно вписується в історичний і культурний район центральної частини Харкова. Одне слово, маємо класичний кампус світового зразка.

Зовнішній вигляд будівлі відрізняється оригінальним дизайном — являє собою розгорнуту книгу. Центральний елемент композиції — атриум, що займає третій-

сьомий поверхи, й окрасою якого є гвинтові гранітні сходи. Скляний фасад дозволяє милуватися красивою панорамою міста. Різні функціональні зони проекту взаємодіють між собою, роблячи відвідування бібліотеки простим і приємним.

10-поверховий навчально-бібліотечний комплекс складається з двох частин: бібліотеки та навчальної частини. До складу бібліотеки входять читальні зали для викладачів, аспірантів, читальний зал зарубіжної літератури, художньої літератури, книгосховища, виставковий комплекс, конференц-зал і зал для читацьких конференцій. Будівлю обладнано найсучаснішою

технікою та інтернет-комунікаційними мережами. З третього по сьомий поверх — читальні зали бібліотеки, приміщення для індивідуальної роботи студентів і викладачів. Восьмий поверх — бібліотечні фонди, дев'ятий — відділи бібліотеки, зал для проведення зустрічей. На 10-му поверсі знаходиться конференц-зал, оснащений високошвидкісними відеокамерами та високочутливою аудіоапаратурою, сучасною апаратурою для синхронного перекладу. У залі передбачається проведення міжнародних форумів, конференцій, круглих столів та інших важливих заходів різного рівня. На першому та другому поверхах комплексу — музей університету та виставкова зала. У підвальному приміщенні розташовується полігон кафедри криміналістики.

Проектом передбачена спеціальна безбар'єрна архітектура для вільного переміщення інвалідів, центральні входи до корпусу не мають порогів і обладнані пандусами, є вантажопасажирські ліфти, кабінки спеціальних санітарних вузлів, розраховані на людей з обмеженими можливостями.

Наукова бібліотека нашого вишу є однією з найбільших серед університетських бібліотек міста. Вона розрахована на 4 мільйони книжок (сьогодні колекція налічує понад 1,5 мільйона). Перлиною є фонд рідкісних видань XVIII — початку XX ст.

Нині бібліотека обслуговує понад 15 660 читачів, серед них 14 000 студентів, 1660 науковців, викладачів.

У читальних залах і на абонементних нових навчально-бібліотечного комплексу запроваджено автоматизоване обслуговування, працює Wi-Fi. Сучасні читачі комп'ютерно грамотні, оснащені мобільними телекомунікаційними приладами. Саме тому в бібліотеці запроваджується дистанційний сервіс.

У новому бібліотечному комплексі розширюються можливості для забезпечення: публікаційної активності вчених; реєстрації їхніх праць у Google-Академії; створення профілів науковців і кафедр, організації проведення науково-практичних семінарів з питань бібліометрії та систем наукового цитування.

ВДЯЧНІСТЬ, НІБИ РІДНІЙ МАТЕРІ

Голова Асоціації випускників Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Віктор Іванович Кононенко про малі та великі ювілеї.

Вікторе Івановичу, ніби вчора Ви очолили Асоціацію, а вже п'ять років минуло. Згода на цю почесну, але копітку місію чим продиктована? Не скажеш, що амбіціями, адже Вашої слави й так на трьох вистачить?

Та яка там слава, про що Ви! Постараюсь пояснити, хоча це речі на сакральному рівні. Навчання в інституті було для мене всім: сходинкою у широке професійне життя, одкровенням, свободою... Ну, буквально всім на світі. Тому в мені на все життя залишилася вдячність альма-матер. Ця вдячність, скажу без позерства, на рівні пошани до рідної матері. Все своє життя, хоч би де був і працював, намагався бути корисним рідному «юридичному». Оце і все пояснення.

Ви зініціювали публікацію у «Віснику» Асоціації своєрідної історії успіху випускників чи, точніше назвати, замальовки про кращих випускників. Яку мету переслідували?

Вона, як на мене, на поверхні: розповісти, хто й як забирався на круту гору професійності в обраному юридичному напрямку. Цікаво та повчально. Ми говорили про малий ювілей, а мені пощастило пережити ще й великий — півстоліття від дня випуску нашого курсу. Збираючи матеріали про однокурсників (близько двохсот душ) я раптом аж присів від одного одкровення: скільки ми всіляких справ переробили, яких зусиль доклали, аби ніхто не сказав, що були погано підготовлені! Всі в міру сил та інтелекту підставили плече під державні інтереси. І ніхто не підвів. От де результат!

Серед тих, кого ми обрали як героїв для нарисів, уже чимало викладачів університету, котрі, у свою чергу, також випускники альма-матер. Наші професори та доценти — то особлива розмова. Адже інститут, академія, університет — хоч би як називався виш — постійно сильний та престижний тому, що тут професорсько-викладацький склад незмінно найвищого гатунку. Не буду, як кажуть, сипати прізвиськами викладачів, хай читач нашого Вісника насолоджується нарисами про них. Тим паче, що в цих оповідях-долях багато повчального та гідного для наслідування.

Випускники вишу — це лише юристи, чи є серед них композитори, космонавти?

Космонавтів, якщо володію повнотою інформації, немає серед нас, а от композиторів чимало. Щоправда, музика для них — хобі, заняття для душі поза фаховою діяльністю. Є чимало спортсменів, причім, високого ґатунку. Є художники. Ось у мене під рукою гарно ілюстрована книжка з прозорою назвою «Альбом художніх творів викладачів та співробітників Національного юридичного університету». Не збираюсь у цій короткій бесіді робити рецензію, бо авторів і робіт тут досить таки чимало. Тим більше, що це вже не перший альбом такого характеру та змісту. Й авторів називати, мабуть, не варто, адже назвеш не всіх, то хтось образиться.

Тому скажу лише про дві речі. У передмові до цього видання ректор вишу Василь Якович Тацій нагадав давньоримську мудрість, що «мистецтва пом'якшують характери». Це дуже важливо для нашого брата-юриста, адже в цій професії важливі знання законів та розважливість, а не твердолобість та однобокість.

Важливо ще й те, що в альбомі зібрано досить талановиті твори пензля та фотооб'єктива. Деякі художні полотна та твори фотомайстерності побували на досить престижних виставках, ними оформлені зали для публічних заходів. Є серед нас артисти (справжні!), поети. Коротко кажучи, все як у людей: де колектив, там і таланти.

А спорт! Він в особливій пошані. Ось лише подивіться наші університетські новини на сайті вишу. Щодня якісь повідомлення про нові рекорди, вищі щаблі, перемоги в усіх видах спорту. Це також приємно, адже нинішня вища школа чомусь вирішила, що важливий інтелект, а спорт — це такий собі не завжди обов'язковий додаток до розуму.

Чи не могли б Ви шляхом простих арифметичних дій підрахувати, скільки випускників має університет за всю історію існування? Скільки «дивізій» юристів десантовано?

О, це Ви ставите задачу, над рішенням якої слід добре посидіти. Давайте я обійдусь однією цифрою. Останніми роками в університеті навчається понад 20 тисяч осіб. Скажу з власних спостережень, що «перебіжчиків» до інших фахів серед випускників мало. Ще повідомлю, що в перші роки, коли юридичний інститут лише заявив про себе, студентів навчалось значно менше. То ж нам з вами залишається вжити напівабстрактну величину: виш за всі роки випустив сотні тисяч фахівців.

Хочу підкреслити: фахівців переважно високої кваліфікації. Доля вела мене як фахівця всіма сходинками кар'єри судді: працював у Криму, Києві, Москві. Тож частенько мав справу з випускниками альма-матер. Але жодного разу мені не довелося червоніти за когось. Навпаки, я пересвідчувався, що це були фахівці найвищого порядку. Гадаю, це важливіше, а не кількість.

Відамо належне самому інституту-університету. У нього також своя непроста доля. Змінювалися епохи (та почесні імена-приставки до вишу), приходила та відходила мода, з'являлися нові тенденції в юриспруденції, однак альма-матер не лише вижила, а й щораз міцніла після здолання кожного нового випробування. За рахунок чого, на Вашу думку?

Історія університету — це відбиток історії радянської, а потім чисто української історії. Бо виш готував кадри для державної служби. Так, нині чимало випускників займається приватною діяльністю, але вона ґрунтується на чітких законах та нормативах.

А от методи виживання... Тут багато можна сказати. Скажу так: ми виживали за рахунок знань, які акумулювали викладачі, а потім уміло переливали їх у студентів. Головне, мабуть, не просте перекачування знань, а прищеплення юридичного мислення, правосвідомості. Розумієте мене? Упродовж усієї моєї суддівської (юридичної) діяльності я переконувався чи не на кожному кроці, наскільки досконаліми та відшліфованими були методики навчання, що практикувалися в нашому інституті. Та й атмосфера взаємин з викладачами (такого рівня!) склалася така, що тобі було просто соромно щось не знати. Ти, студент,

чітко розумів, що кожний пласт знань рано чи пізно пригодиться для роботи, а не для того, щоб, даруйте за жарт, подобатися протилежній статі.

Коли резюмувати, то юридичний університет завжди брав вершини ретельною підготовкою.

Діяльність та коло уваги Асоціації спрямовані лише на випускників чи й на тих, хто лише зважає фахи на предмет вибору? Якщо працюєте з абітурієнтами, то яким чином?

Ми активно долучаємося до тих заходів, котрі практикує керівництво та актив університету. Не пропускаємо найменшої нагоди поспілкуватися з майбутніми студентами й самотужки. Аби такі зустрічі носили неформальний характер, роздаємо молоді агітки такого змісту: «Вступ до університету може для вас закінчитися втраченою п'яти кращих років життя, виразкою шлунка, хронічним неврозом, депресією, а також манією величі на тлі безробіття. І все це заради того, щоб вас у підсумку висміяв роботодавець після ознайомлення з вашим фахом. Подумайте!»

Університетові не потрібен наплив абітурієнтів заради конкурсу як такого. Хочеш стати юристом, подумай ще і ще раз — ось такий наш підхід.

Бесіду вів А. М. ЧИРВА

ДІЯЛЬНІСТЬ АСОЦІАЦІЇ ВИПУСКНИКІВ

ГО «Асоціація випускників Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого» — неприбуткова всеукраїнська громадська організація, яка на добровільних засадах ось уже 5 років об'єднує випускників Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого та сприяє зміцненню зв'язків між випускниками, студентами та науково-педагогічним складом.

Основна мета діяльності організації полягає в об'єднанні випускників різних поколінь в унікальне цілісне співтовариство, яке сприяє збереженню і примноженню традицій вузу, виробленню та реалізації ідей подальшого його розвитку, допомозі вченим, викладачам, талановитій творчій

молоді, випускникам в їхньому особистому та професійному зростанні, самореалізації як у стінах ВНЗ, так і в органах державної влади, юридичному бізнесі.

Програмними цілями діяльності Асоціації випускників є:

1) *сприяння зміцненню зв'язків між випускниками, студентами та науково-педагогічним складом, а також сприяння всесторонньому їхньому розвитку, реалізація творчого, наукового, спортивного потенціалу, координація, допомога і сприяння в освітньому процесі та працевлаштуванні, задоволення та захист законних соціальних, економічних, творчих та інших спільних інтересів своїх членів.*

2) сприяння підтримки дружніх, професійних, наукових та культурних зв'язків між членами громадської організації та випускниками Університету;

3) організація та проведення лекцій, семінарів, тренінгів, конференцій, а також інших освітніх програм і курсів, програм підвищення кваліфікації, виставок, конкурсів та інших заходів без мети одержання прибутку;

4) поширення ідеї здорового способу життя серед членів громадської організації;

5) сприяння працевлаштуванню та підвищенню кваліфікації випускників Університету;

6) зміцнення партнерських стосунків між членами Асоціації, як у межах України, так і за її кордоном;

7) сприяння професійній орієнтації і підбору талановитої, творчої молоді для вступу в Університет;

8) сприяння всебічному розвитку молоді, підвищення її ролі та значення в Україні;

9) сприяння розширенню кола відносин громадської організації та Університету з іншими навчальними закладами, установами, організаціями;

10) сприяння участі членів Асоціації в міжнародних освітніх програмах;

11) сприяння поліпшенню якості освітніх програм та якості освіти;

12) створення бази даних випускників і проведення моніторингу професійних досягнень випускників Університету;

13) розробка пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства України в частині поліпшення правового становища молоді (випускників) в питаннях працевлаштування та освіти;

14) створення умов для найбільш сприятливої комунікації між членами Громадської організації, а також представниками міжнародних громадських організацій з метою розвитку наукових зв'язків, обміну інформацією та професійним досвідом;

15) сприяння підвищенню кваліфікації членів громадської організації;

16) захист прав та інтересів членів громадської організації;

17) співпраця з представниками інших громадських організацій, органами державної влади та місцевого самоврядування, громадськими та державними діячами з метою використання цих пропозицій у процесі законотворчості.

21 березня 2012 року — дата проведення Установчих зборів Асоціації випускників, на яких було прийнято рішення про створення Всеукраїнської громадської організації «Асоціація випускників Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» на чолі з заслуженим юристом України, суддею Верховного Суду України та СРСР у відставці Кононенком Віктором Івановичем. Визначено склад Правління та основні напрями діяльності, що знайшли своє офіційне закріплення у Статуті.

16 травня 2012 року — відбулося вручення Університету подарункового сертифіката на проєкційний екран та короткофокусний проєктор від АВ та її генерального партнера — юридичної фірми «Глобус».

19 травня 2012 року — за підтримки АВ відбулась перша зустріч ректора Університету з випускниками 1972, 1987, 2002 рр., традиція проведення яких збирає колишніх студентів у стінах університету п'ять років поспіль.

29–30 жовтня 2012 року — за підтримки АВ відбулося підписання трьохсторонніх договорів про співробітництво між Національним університетом «Юридична академія імені Ярослава Мудрого», АВ та роботодавцями (ПАТ банк «Меркурій», ПАТ «Мегабанк», Харківським обласним територіальним відділенням Антимонопольного комітету України, юридичною

фірмою «Глобус» щодо стажування студентів-контрактників та їхнього подальшого працевлаштування.

30 жовтня 2012 року — відбувся майстер-клас за участі заслужених юристів України В. І. Кононенка та В. Й. Косенка, які поділилися з молоддю секретами професійного успіху та практичними юридичними порадами.

Жовтень 2012 року — відбувся майстер-клас за участю Голови Харківського обласного територіального відділення Антимонопольного комітету України А. Г. Косолапова.

2012 рік — презентація молодіжного підрозділу АВ — Ліги студентів на чолі із Першою Головою І. Свічкарем.

2012 рік — підписання Меморандуму про співробітництво між АВ та Асоціацією правників України, метою якого став розвиток двостороннього співробітництва з метою провадження спільної культурної, освітньої та наукової діяльності у сфері права та утвердження громадянського суспільства.

2012 рік — 21 захід

25 жовтня 2013 року — відбулась ювілейна зустріч випускників 1962–1963 років випуску з нагоди святкування 50-ліття випуску.

7 березня 2013 року — проведено майстер-клас з викладачем кафедри кримінального права О. В. Харитоновною на тему «Жінка-юрист у сучасному світі».

15 березня–15 квітня — проведення пер-

шої Всеукраїнської наукової конференції «Теорія та практика сучасної юриспруденції», яка одержала хороший відгук серед юридичної спільноти, зібравши близько 200 науковців і студентів.

21 березня 2013 — святкування першої річниці діяльності Асоціації; приурочення цієї події реєстрації офіційного друкованого видання ГО «Вісника Асоціації випускників Національного університету «Юридична академія імені Ярослава Мудрого».

20 квітня 2013 року — прибирання території Меморіалу Слави за участю представників Асоціації випускників.

26 травня 2013 року — участь членів АВ у спортивному заході «Run, Kharkiv, Run!», організованому за безпосередньої підтримки Асоціації.

29 травня 2013 року — за підтримки АВ було проведено поетичний вечір, присвячений «срібній добі» російської поезії.

Кінець травня 2013 року — відвідування членами АВ обласної дитячої клінічної лікарні в межах благодійного заходу, метою якого було поповнення балансу закладу новим необхідним медичним обладнанням.

2013 рік — 19 заходів

2014 рік — проведено зустріч випускників 1974, 1984, 1989, 1994 та 2004 років.

17 січня 2014 року — членами АВ було відкрито Клуб випускників у Франції

(координатор — випускниця Університету Т. Паламарчук).

23 січня 2014 року — у Клубі випускників у Російській Федерації було проведено зустріч із російським адвокатом Л. Ляліним за підтримки координатора Д. Светличної.

Січень 2014 року — спільними зусиллями АВ та представниками Донецького юридичного інституту МВС України відбулося створення організаційного комітету, метою якого стало проведення науково-практичних конференцій у містах Харкові та Донецьку, першою з яких стала науково-практична конференція: «Актуальні проблеми адміністративного та кримінального права та процесу».

Початок лютого 2014 року — чергове засідання Правління Асоціації випускників Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, на якому було підбито підсумки діяльності Асоціації за перші 2 роки роботи (проведено близько 60 заходів).

Лютий 2014 року — презентація студентських проектів, координованих АВ, зокрема юридичного радіо «Lawyers FM», та Школи професійної майстерності.

13 березня 2014 року — офіційний запуск першої юридичної радіохвилі «Lawyers FM».

Лютий 2014 року — утворення Клубу

випускників у Іспанії (координатор — випускниця Університету В. Лапа), що має на меті налагодження студентського обміну між Університетом та іспанськими вищими навчальними закладами.

19 лютого 2014 року — підписано Меморандум про співробітництво між АВ Університету та Адвокатським об'єднанням «Колегія адвокатів України», метою якого є розвиток двостороннього співробітництва між Університетом та юристами-практиками.

6 березня 2014 року — напередодні Міжнародного жіночого свята відбувся майстер-клас О. Я. Трагнюк, на якому вона поділилась особливостями професійного шляху жінки-юриста в сучасному суспільстві.

1–10 березня 2014 року — за участі АВ було проведено ряд патріотичних заходів, зокрема щоденне виконання гімну студентами Університету, спрямоване на підтримку наших військовослужбовців, що несуть службу в АТО.

1 квітня 2014 року — підписано Меморандум про співпрацю між АВ та Юридичною компанією «КПД Консалтинг».

1–10 квітня 2014 року — за ініціативи АВ було проведено добровільний збір коштів серед студентів Університету в рамках акції «Збери кошти — підтримай Батьківщину».

12 квітня 2014 року — відбулася зустріч абітурієнтів із викладацько-педагогічним складом у рамках Дня відкритих дверей.

Травень 2014 року — «DLA Piper» разом із АВ ініціювали проект підтримки студентів-правників кримського походження, який передбачав можливість стажування протягом місяця у міжнародній компанії в Києві.

2014 рік — за ініціативи АВ підписано Меморандум про співпрацю з юридичною фірмою «Arbitis» з метою спільної діяльності у форматі підготовки та реалізації спільних заходів, проектів і програм, а також проведення «Школи професійної майстерності».

2014 рік — за ініціативи АВ підписано Меморандум між АВ НЮУ імені Ярослава Мудрого та юридичною компанією «Олексій Пуха та Партнери».

2014 рік — випускниками Університету з нагоди святкування 210-річчя alma-mater було подаровано 200 медалей із зображенням центрального корпусу Університету та статую Великого князя Київського — Ярослава Мудрого.

2013–2014 роки — меморандуми про співпрацю з Асоціацією адвокатів України, юридичною фірмою Arbitis, юридичною фірмою «Олексій Пуха та Партнери», юридичною компанією «КПД Консалтинг», Адвокатським об'єднанням «Колегія адвокатів України», ТОВ «Дакс-Груп», ТОВ «G. I. Lawyers», міжнародно-правовою групою «Аліас», міжнародно-правовою компанією «Бонд інтелект груп», АТ «Банк “Золоті ворота”», юридич-

ною фірмою «Закон і право», Адвокатським об'єднанням «Шкребець та Партнери», АТ «Банк «Меркурій»», ПАТ «Мегабанк», Харківським обласним територіальним відділенням Антимонопольного комітету України, ВАТ «Турбоатом».

2014 рік — 24 заходи

Вересень 2015 року — підписано Меморандум про співпрацю між Університетом, АВ та Асоціацією адвокатів України.

12 березня 2015 року — підписано Меморандум про співпрацю між АВ та перспективною юридичною компанією «Advice».

27–28 березня 2015 року — за ініціативи АВ відбулася неформальна зустріч «8-і Шевченківські читання: захист України як суверенної та незалежної держави», присвячена 201-річчю з дня народження Великого Кобзаря.

4 квітня 2015 року — проведено черговий День відкритих дверей, який зібрав абітурієнтів, що поповнили лави Університету в 2015 навчальному році.

14 квітня 2015 року — за підтримки Асоціації випускників Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого було проведено засідання «Дискусійного клубу» на тему «Верховенство права як квінтесенція захисту прав людини».

30 травня 2015 року в стінах Університету відбулася масштабна зустріч випускників 1995, 2005, 2010, 1970 та 1985 років.

13 червня 2015 року за ініціативи АВ відбулася масштабна зустріч випускників 1974 та 2000 років.

20 червня 2015 року за ініціативи АВ відбулась масштабна зустріч випускників 1990 року.

27 червня 2015 року за ініціативи АВ відбулася масштабна зустріч випускників 2000 року.

28 вересня 2015 року членами АВ було організовано проведення Дня бібліотекаря в Університеті.

8 жовтня 2015 року було вперше проведено I Всеукраїнський турнір із правознавства серед учнів 11 класів загальноосвітніх шкіл (м. Кузнецовськ, Рівненська область).

28 жовтня 2015 року АВ було організовано проведення занять для учнів 11 класів, що є учасниками II та III етапів Всеукраїнських навчальних олімпіад.

2 листопада 2015 — було проведено VI Всеукраїнську науково-практичну конференцію «Наука та практика сучасної юриспруденції», спрямовану на культивування престижу юридичної науки серед молоді.

23 листопада 2015 року під патронажем Асоціації випускників НЮУ імені Ярослава Мудрого було організовано Школу професійної майстерності, у рамках якої студенти знайомилися з юристами-практиками, брали участь у лекціях, майстер-класах та виконували практичні завдання, націлені

на їхнє майбутнє професійне зростання.

28 листопада 2015 року — за сприяння АВ було проведено розважальний квест «Sessia».

9 грудня 2015 року — за сприяння АВ було організовано проведення майстер-класу на тему: «Як студенту стати веб-дизайнером».

11 грудня 2015 року — було організовано вебінар з координатором Клубу випускників у США Олександром Кривенком на тему «Як отримати освіту за кордоном».

2015 рік — 25 заходів

16 лютого 2016 року — відбувся III обласний етап Всеукраїнської олімпіади з правознавства, в якому брали участь учні 9, 10 та 11 класів із Харківської області.

19 лютого 2016 року відбулася лекція на тему «Вогнепальні поранення».

2 березня 2016 року відбулося засідання розмовного клубу з англійської мови на тему: «Злочин та покарання».

26 березня 2016 відбувся черговий День відкритих дверей Університету.

2016 рік — підписання Меморандуму про співпрацю Національного юридичного університету в особі Асоціації випускників НЮУ імені Ярослава Мудрого та адвокатським об'єднанням «Шкребець та партнери», завдяки якому наші студенти в перспективі одержали можливість стажування та подальшого працевлаштування.

1 квітня 2016 року за сприяння Асоціації випускників відбулася чергова VII Всеукраїнська науково-практична конференція «Наука та практика сучасної юриспруденції» та було проведено зустріч-вебінар із Єгором Бойченком — адвокатом при колегії адвокатів у Страсбурзі.

27 квітня було проведено щорічну гру Клубу Веселих та Кмітливих «Кубок ректора».

10 травня 2016 року відбулась VIII Всеукраїнська науково-практична конференція «Наука та практика сучасної юриспруденції».

20 травня 2016 року зацікавлених отримати інформацію про особливості навчання в європейських університетах зібрала зустріч із представниками литовського університету імені Миколаса Ромеріса.

23 червня 2016 відбулося підписання Меморандуму про співробітництво між Асоціацією випускників, Національним юридичним університетом імені Ярослава Мудрого і Кампус Франс, за яким студентам Університету надається можливість проходити мовне стажування у місті Сент-Етьєн.

2016 рік — 28 заходів

18 лютого 2017 року — проведено черговий День відкритих дверей Університету.

Березень 2017 року — організовано проведення чергового конкурсу по відбору на стажування для студентів 5 курсу.

6 березня–6 квітня 2017 року — відбулася науково-практична конференція XI «Теорія та практика сучасної юриспруденції».

30 березня 2017 року — за підтримки АВ відбувся майстер-клас «Судові спори у сфері IT», проведений Ю. Карнась, представником юридичної компанії KPMG.

Окрім зазначених заходів Асоціацією постійно проводяться зустрічі.

Всього за 5 років діяльності Асоціації випускників проведено близько 200 заходів.

Загалом за роки роботи Асоціації випускників Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого громадською організацією було проведено чимало заходів, направлених на формування цілісного зв'язку між випускниками Університету різних випусків, студентською молоддю та викладацьким складом НЮУ імені Ярослава Мудрого. У подальшому, враховуючи стрімкий ріст членського складу громадської організації, планується не лише підтримання досягнутих результатів, а й розширення напрямів діяльності з залученням нових партнерів і розширенням наданих послуг.

ЖІНОЧЕ ВИХОВАННЯ

Антоненко Борис Тихонович (1912—2010) — визнаний український юрист, прокурор. Харківський юридичний інститут закінчив 1934 року. Це був перший випуск новоутвореного юридичного інституту — всього 12 осіб. Роботі в органах прокуратури Борис Тихонович віддав майже п'ятдесят років (1936—1983 рр.). А починав він свій трудовий шлях на посаді заступника начальника колонії Київської області. 1938 року одержав призначення в Особливий корпус, розташований на території Монгольської Народної Республіки. У 1946 році отримав призначення прокурором слідчого відділу прокуратури УРСР, згодом був прокурором міста Львова. Протягом 1957—1963 рр. був прокурором Івано-Франківської області. 1963 року Б. Т. Антоненка призначили прокурором Львівської області. Цю посаду він обіймав двадцять років.

Важливість регулювання міжлюдських стосунків третьою особою та ще й за допомогою певних писаних регламентів Борис Антоненко відчув ще у третьому класі. Коли вони з Колькою Попудренком розквасили один одному носи, прибігла завуч Каплунівської семирічки, що на Харківщині, розтягла їх і силком повела до канцелярії. Доки хлопці шморгали роз'юшеними носами обабіч стола, Лариса Кузьмівна дістала текст у рамочці й сказала:

— Якщо ви не знаєте, що це таке, я розповім. Хоча класний керівник мала б вам повідомити, що наш колектив живе за «Статутом освітянина». У ньому пунктом шостим значиться таке: «Категорично забороняється з'ясовувати стосунки кулаками чи

носаками. У випадку конфлікту сторони звертаються до конфліктної комісії, яка, керуючись додатком до «Статуту», визначає винуватця та варіант замирення». Вам зрозуміло? Антоненко?! Попудренко?!

— Це він мене перший кулаком у зуби — тиць! — заверещав Колька.

— Це так, Борисе?

— Це так.

— За що ти накинувся на Миколу?

— Він знає. Нехай сам і розкаже...

А вийшла суперечка, що переросла в бійку, ось через що. Микола знеч'я обізвав Бориса байстрюком, а той, аби захистити честь та гідність, дав кривднику в пику. Про все дізналася мама Бориса, проста селянка Ксенія Пилипівна. Син спроквола їй

пояснював, а вона лише глибоко зітхала. А потім тихим голосом пояснила:

— Ти не байстрюк, не безбачченко. Бо маєш реального батька. Він працював у нас фельдшером, ми хотіли побратися, та він ніяк не міг розібратися з попередньою сім'єю. А потім раптово виїхав. Та й бог з ним. Головне, що є в мене ти, мій рідний.

За цими словами жінка поцілувала сина в маківку і зронила сльозу, яку хлопчина не помітив. Ясна річ, що виховувати дітей повинні обоє батьків. Та що поробиш, коли так склалося. Вона старалася не «обабити» підлітка, як казали про вихованців, котрих піднімали та виводили в люди винятково жінки — мами, бабусі, рідні чи двоюрідні тітки. Борис зростав дужим, спортивним, кмітливим, таким, що міг захистити власну гідність. А що ще треба майбутньому чоловікові?

«Так, мене виховувала винятково мама, — розкаже в своїх письменницьких спогадах Борис Тихонович. — Я це з висоти моїх шістдесяти років називаю ефектом “м'якої сталі”. Бо моя головна навчителька призначувала до доброти, ласки, розважливого ставлення до людей, але в мені завжди була присутня якась криця, що звала до дії, рішучості, розрубання проблеми, а не зважування її на терезах логіки та здорового глузду. Отак в мені боролися два начала всю мою чи то слідчу, чи прокурорську практику. Коли мені хотілося щось рубнути з плеча, на тому гарячому плечі я раптом відчував прохолодну лагідну мамину долоню. Я раптово заспокоювався, робив голову холодною, а серце гарячим, і це допомагало бути завжди об'єктивним у ставленні до людських проблем».

А ця об'єктивність була потрібна чоловікові завжди й у найнесподіваніших випадках. Довелося йому не лише переживати, а й бути суворим розсуджувачем таких колізій, що... Недарма Борис Тихонович став письменником, членом Спілки письменників України. Адже накопичені факти та враження не давали спати ночами, просилися спершу у безконечну стрічку спогадів, а тоді й на папір. Чого варті лише його буд-

ні військового прокурора. Про них Борис Тихонович не розповідав особливо — ні усно, ні в романах чи повістях. Але давайте поглянемо на прості біографічні дані.

Багато років життя Борис Антоненко віддав службі в лавах Радянської армії. Наприкінці 1938 року одержав призначення в Особливий корпус, розташований згідно з договором на території Монгольської Народної Республіки. Там уперше на власні очі побачив, що таке війна. Далі був слідчим військової прокуратури Московського гарнізону, помічником військового прокурора 17-ї армії, де його й застала Друга світова війна. Потім Антоненка переводять військовим прокурором 209-ї стрілецької дивізії, а з 1942 по 1945 рік він — заступник військового прокурора 36-ї армії. По війні Борис Тихонович рік служить військовим прокурором Читинського гарнізону.

На одному з круглих столів уже в іпостасі письменника Бориса Тихоновича довідали, що, мовляв, коли інші воювали, ви, шановний, таких судили. Антоненко спокійно (хоча криця зазвичай підняла в душі бурю) пояснив, що не засудив жодного військовослужбовця, котрий чесно воював, був вірним складеній присязі. Однак був суворим до зрадників, до крадіїв у погонах, до тих, хто своєю поведінкою зводив нанівець зусилля багатьох.

«А коли ви, пане добродію, хочете фактів, то один я вам наведу. Серед нагород маю орден Червоної Зірки. І вам, мабуть, відомо, що таку нагороду вручали не за красиві очі. Були інші ордени, якими ті красиві очі нагороджувалися», — такою була відповідь Антоненка.

Однак талант (скажемо прямо, прокурорський талант) Бориса Тихоновича розкрився у всій повноті та ширині на цивільній роботі. Хоча він ніколи не цурався власного військового досвіду. «Там, — писав він у мемуарах, — були оголені, відверті до крику стосунки як між суддями та підсудними, так і між суддями та прокурорами. Ти ніяк не міг захватитися за словами, за логічною еквілібристикою. Ось людина, ось її злочин, а ось ставлення до міри пока-

рання інших та твоє. Приймай рішення. Бо за цим рішенням уже не абстрактна доля людини, а її конкретна участь ось на цьому проміжку часу».

А щодо цивільної роботи... Кортить розповісти лише про одну справу, до якої долучився Борис Тихонович та на якій зробив собі ім'я. Адже після її закінчення про Антоненка заговорили не лише в Нідерландах, а й у Європі взагалі.

У 1976 році почалося розслідування злочинів голландського мільйонера Пітера Ніколаса Ментена, в якому брав участь наш прокурор Борис Антоненко. Вибір цього професіонала був не випадковим. По-перше, нацист Ментен діяв у часи окупації переважно на західноукраїнських землях, які цей прокурор уже достеменно знав. По-друге, він мав досвід як військової, так і цивільної правничої діяльності, отже міг розібратися в колізіях обох сторін життя військового злочинця. По-третє, репутація пана Антоненка як фахівця була бездоганною.

Були допитані свідки, виявлені архівні документи, проведені відповідні експертизи, зібрані незаперечні докази кривавих злочинів Ментена в роки Другої світової війни на території Львівської області та Польщі. Чотири роки слідчі групи Радянського Союзу, Польської Народної Республіки та Нідерландів збирали матеріали та свідчення.

«Мені як прокурору довелося брати безпосередню участь у розслідуванні діяльності Пітера Ментена. Хоч він за тридцять років по закінченню війни показував себе як благочинного голландського підприємця, що не цурався меценатства та добродійності, слід було розвіяти цей «християнський» ореол, щоб розвінчати військового кривавого злочинця. Адже саме на Львівщині, окупованій німцями, нацисти під керівництвом Ментена чинили розправи над радянськими людьми. На його совісті виявились сотні жертв — діти, жінки, чоловіки літнього віку. Страшніше те, що саме на людській крові цей павук нажив свої мільйони, якими потім прикривав свою істинну суть. Кримінальна справа Ментена — це ще одна сторінка злочинів

фашистів проти людяності». Ці слова спогадів Борис Тихонович доповнював безпосередніми фактами розслідування справи.

Мало кому в повоєнних Нідерландах минулого століття вдалося привернути до себе таку увагу слідчих органів і преси, як Пітеру Ніколасу Ментену. У різні часи інтерес до нього виявляли: «Двуйка» — другий відділ Генерального штабу Війська Польського (контррозвідка), Гестапо — таємна державна поліція Третього Рейху (слідче управління), Народний комісаріат внутрішніх справ СРСР, нідерландська Служба політичного карного розшуку, Головна комісія з розслідування гітлерівських злочинів, скоєних на території Польщі, Прокуратура Тель-Авіва, Центральне федеральне відомство юстиції з розслідування націонал-соціалістичних злочинів в місті Людвігсбург, Генеральна прокуратура Нідерландів, слідче управління Комітету державної безпеки СРСР, Прокуратура СРСР. Фігурує Ментен і в архівах Федерального бюро розслідування США. А незадовго до свого арешту 6 грудня 1976 року у швейцарському містечку Устер він потрапляє у міжнародний розшук по системі Інтерполу.

Навесні 1979 року радянський уряд надіслав Посольству Королівства Нідерландів у Москві ноту з вимогою видати Пітера Ментена. У відповідь Міністерство закордонних справ Нідерландів поспішило повідомити, що подібні запити надсилають безпосередньо до країни, в якій особа, що підозрюється або обвинувачується, проживає. Дещо пізніше відмову з мотивацією, що Нідерланди своїх громадян не видають, отримала держава Ізраїль. Смертну кару на той час обидві країни ще не скасували.

Не без підстав провідна нідерландська газета «De Telegraaf» 1950 року назвала справу Ментена відображенням епохи. Визначення виявилось прозорливим: факти з життя Ментена викликатимуть ажіотаж навіть після його смерті 1987 року.

Ось хоча б таке. 16 травня 1945 року Ментена заарештувала Служба політичного карного розшуку Нідерландів, звинувативши його в колабораціонізмі. Та згодом він пішов у наступ, заявляючи, що нідерланд-

ські слідчі органи за час його восьмимісячного ув'язнення розкрадали його майно. Про все це Ментен повідомляє у проханні до Принца Нідерландів Бернгарда. Не забуває Ментен нагадати і про спільне ловецтво та про якусь давню послугу, надану «у зв'язку з вирішенням проблем, які виникли на двох львівських радіостанціях». А далі вже повідомляє, що внаслідок арешту сплюндровано його аарденгоутську віллу, причому майно вартістю кілька мільйонів гульденів безслідно зникло. І далі під текстом власноручний підпис: «Вашої Королівської Величності вірнопідданий П. Н. Ментен, власник лицарських маєтків Підгородці-Сопіт».

Придбаний Ментеном титул так і віддавав феодалним правом, до крику натякаючи на особливі права і привілеї арештованого вірнопідданого. Той, хто володів цим правом, міг розпоряджатися своїм майном, відповідно до чинного права про спадщину, звільнявся від різних повинностей, отримував певну судову владу над селянами. Особа, яка мала це право, вважалася шляхетною, від природи покликаною до панування. Проте найбільше вражає нахабство, з яким Ментен приписує собі до титулу і «лицарський маєток Підгородці», який ніколи йому не належав.

Коли Пітер Ментен виводив пером цей титул, то й гадки не мав, що знайдеться свідок, який розповість, як він, Ментен, брав участь у вимордовуванні по вул. Стефчика, 10 (тепер Аральська) у Львові під час нацистської окупації майже всієї родини Пістенерів. Саме їм і належав той фільварок. Серед надісланих 1950 року з Ізраїлю на адресу нідерландського Міністерства юстиції показів свідків у справі Ментена були й свідчення пані Цігельштрайх-Пістенер, доньки Ісаака Пістенера, які вона дала у присутності співробітника нідерландського посольства в Тель-Авіві: «...і коли Ментен членів нашої сім'ї в Підгородцях не застав, то приїхав до Львова і віднайшов там наш дім. Тоді вивів на подвір'я двох моїх братів та мого швагра і вистрілив їм у голови. Один з братів, Герш, був важко поранений. Йому однак вдалося добратися до

лікарні, де він пролежав вісім місяців. Там він все і розповів Алексу Шиманському, який згодом виїхав до Палестини. Через якийсь час Ментен повернувся і замордував мою маму, мою молодшу сестру і кузинку. Брата мого потім теж було вбито».

Цього разу Ментену покарання уникнути не вдалося. Перелік його злочинів був настільки широким і блюзнірським, що про помилування не йшлося. Адже він висліджував і просто викрадав колекції картин, рідкісних речей багатьох львівських колекціонерів. Легше це було зробити, коли власника колекції вже не було в живих. А це за умови безкарності нацистів робилося просто.

Проте на суді він поводився так, наче навіть мухи не скривдив. Здавалося, ніщо не могло його вивести з цієї лицарської величності. На одному з засідань прокурор Львівської області Борис Антоненко не витримав цього лицемірства підсудного і сказав йому через перекладача: «Ви можете і далі поводити себе як принц чистої крові, проте нам відомо, що ви витворяли на окупованій території. Львівщина цього забути не може, адже ви за якусь блискучу цяцьку могли вбити людину. Якщо достеменно буде доведено, що ви вбили власноруч одну людину, — це смертний гріх. А ми доведемо, що на вашій совісті — сотні людей. Невинних жертв».

Після цих страшних слів Ментен лише криво посміхнувся й переклав одну ногу на другу. Так, у позі аристократа, він і сидів весь довгий процес, доки 9 липня 1980 року не було винесено стосовно нього вироку. За ним Пітер Ментен був засуджений на 10 років в'язниці та оштрафований на суму в 100 тисяч гульденів. Та відсидів він лише дві третини призначеного терміну. Знову тут зіграли роль лукавство цієї особи та здатність втиратися в довіру дуже впливових людей.

Гадаю, даремно Борис Тихонович взявся за перо. Коли в одному з інтерв'ю, даному впливовій канадській газеті, кореспондент запитав, що змусило пана Антоненка стати письменником, він, щиро усміхнувшись, відповів: «Надто важкий лантух з історіями та фактами, які мені довелося пережити як юристу, й як просто

людині. Навколо них нуртували такі пристрасті, людську подобу я бачив у такому світлі, що не описати все це було б злочином проти читаючої публіки. От я носив цей лантух із чужими долями, доки він мені не допік. Почав я замислюватись, як позбавитися від цього тягаря. Виявляється, письменницька діяльність — це єдине “знеболююче” в цих випадках».

Що з того вийшло? Борис Тихонович понад 50 років займався публіцистичною та літературною діяльністю, вийшло з друку понад 15 його книг, у яких розповідається про нелегкі будні слідчих і прокурорів з розслідування ними конкретних злочинів. Великий резонанс на Міжнародному книжковому ярмарку мала повість «На преступнике свастика», яку видали також і в Республіці Польща. А йдеться в ній про злочини Пітера Ментена, доля та поведінка якого вразила львівського прокурора, а потім письменника до глибини душі.

Наскрізним моментом його творів проходять роздуми про саму професію слідчого та прокурора. Автор цінний тим, що йому не потрібно було нічого вигадувати, як це роблять деякі навіть імениті письменники. Навпаки, козирі письменника Бориса Антоненка — правда і ще раз правда. І коли він щось пише про сутність професії слідчого, прокурора, про їхні переживання, то це так і є. Це істина.

«Про брата-прокурора чи слідчого понаписувано чимало. І різного. То їх малюють людьми з обмеженим світобаченням, зайнятих лише нормами законів, то якимись дивакуватими суб'єктами, здатними відколоти будь-який номер. Деякі автори воліють зображувати прокурорів як розумників, що прораховують ситуації наперед і ніколи не помиляються. Все це — звичайнісінькі перебільшення, коли не сказати більш грубо. Правду пише той, хто малює слідчого чи прокурора звичайнісінькими людьми, що можуть і помилятися, і закохатися “не в ту чи не в того”, і припускати слабину у вигляді чарки чи хворобливої любові до грошових купюр».

І ще:

«Я не сповідуватиму прописних істин про те, що прокурори та слідчі є стражами законності. Хіба це комусь не зрозуміло? Та, мабуть, не всі свідомі ще однієї прописної істини, що її все ж постійно забувають. За всієї своєї зовнішньої романтичності наша професія підходить далеко не кожному, особливо романтикам, хто повівся на якісь кіношні принади. Професія прокурора, слідчого вимагає покликання. Точно так, як і професія лікаря, вчителя, агронома. Без покликання, отієї тонкої лінії прокурор — не прокурор, а слідчий — не слідчий, а саме ортодоксальний розумник, якого виводять в романах другорядні писаки. Романтики в професії бачать троянди та карколомні пригоди, а там насправді — шипи та неймовірні страждання».

...Якось малий ще Борис (років зо 12 йому виповнилося) сидів із мамою Ксенією Пилипівною біля порога їхньої старенької хати. Син задумався над чимось, а мама пестила його чуприну потрісканими від важкої роботи руками.

— Про що думаєш, Бoryю?

— Мамо, дід Тарас Пронько скільки вже живе?

— Та! Пронькові старому — під сто років...

— Сто років? Це ж так багато!

— Багато. А он Микола Чепіга до шістдесяти не дотяг.

— А що треба робити, аби сто років жити?

— Не знаю, рідний. Якби прожила стільки, розповіла б. А ти що — хочеш скільки прожити?

— А що — було б класно!

Борис Тихонович прожив не сто років, але майже стільки. Двох років не вистачило до круглої дати. Однак мета жити довго не була його нав'язливою ідеєю. Жив та й жив собі. Не нервував. Не ображав людей. Любив кожен прояв існування. Чітко знав, що робити — гріх, а за що рік за два богом зараховується.

А ще кажуть, що прокурори злі люди.

Неправда це.

ФАКТИ, ЩО НЕ УВІЙШЛИ ДО ДИСЕРТАЦІЙ

Бажанов Марко Ігоревич (1922—2001) — визнаний український вчений-правознавець, доктор юридичних наук, дійсний член Академії правових наук України. Після закінчення середньої школи 1940 року вступив до Харківського юридичного інституту, навчання в якому перервала війна, і воно поновлено 1945 року. Інститут Марко Бажанов закінчив із відзнакою 1948 року й одразу поступив до аспірантури цього ж вишу. Протягом 1951—1969 років обіймав різні посади на кафедрах кримінального процесу, кримінального права і процесу. З 1969 року Марко Ігоревич працював професором кафедри кримінального права.

Головними напрямками наукових досліджень М. І. Бажанова були: проблеми загальної частини кримінального права (співучасть у злочині, множинність злочинів, призначення покарання). Марко Ігоревич підготував 16 кандидатів юридичних наук і був науковим консультантом з двох докторських дисертацій. Автор понад 160 наукових праць, зокрема 12 монографій (у співавторстві — 7). Був членом робочої та редакційної групи Кабінету Міністрів України з підготовки проекту нового Кримінального кодексу України, а також незмінним членом Науково-консультативної ради Верховного Суду України.

Сказати, що професор Марко Ігоревич Бажанов був атлантом криміналістики — не сказати, за великим рахунком, майже нічого. Бо це був віртуоз криміналістики. Поет кримінального права. Великий сподвижник! Отже, це був маестро права.

Бачу, як морщатся та шуляться композитори з диригентами, за якими закріпився цей надто престижний статус бути маестро. Бо одна річ музикант із золотокрилою музою та ніжнострунною арфою, а зовсім інша — юрист із карколомними стилістичними зворотами та безконечни-

ми повторами слів в одному реченні. «Але не поспішайте, панове, з присудами!»

Останнє речення взято в лапки, бо ця майже театральна фраза була неодноразово повторена саме професором Бажановим. І не в любительському театрі, а... А в студентській аудиторії, на кафедрі чи під час засідання якоїсь комісії для прийняття якогось важливого правового документа.

Коли душу його охоплювали емоції, він їх не задавлював глибше, аби не наразитися на криві знущальні усмішки. Професор їх

легко і невимушено виплескував, що виходило в нього напрочуд елегантно.

«Це викликає одне лиш захоплення!» — міг вигукнути професор, коли йому, бувало, подобався хід чиеїсь думки чи сміливий пошуковий пасаж. «Браво, доценте!» — і це з його робочого репертуару. А ще Марко Ігоревич дуже любив пишатися своїми учнями, коли ті цього заслуговували. Його колеги згадують, що професор не любив про когось казати погано, а коли це доводилось робити, дуже страждав. Але якщо траплялася нагода сказати щось гарне... Одне з його улюблених слів-характеристик було: «Блискуче!». А ви собі й правда уявіть, що це про вас, учня, так кажуть: «Блискуче!» Якої довжини крила у вас виростуть?

Але... Якби-то наше життя — суцільні троянди з медом. Якось Бажанова допик один студент своїм кисло-прісно-сонним виглядом. Він не те що фонтанував ідеями — не міг зважитися на банальності.

«Чого Ви пішли в юриспруденцію? — ніби й не кричав професор. — Вам не сюди. Ви різьбленням по дереву не займалися? О, тоді це ваше. Беріть необтесані чурбаки — і вперед. Бо право — це змінна величина. Це океан людських емоцій! Це дев'ятий вал пристрастей! А ви тут розбубнілися — товаришу професор та товаришу професор... Фу та й годі!»

Як відомо, віртуозами своєї справи стають лише ті, хто зумів досконало оволодіти цією справою. І тоді, як казав мудрець, приходить «музика професії». Тоді починається натхнення, хоч би якою прозаїчною комусь видавалась твоя професія.

Довга передмова ця для того, аби сказати: деяка театральність, підвищена емоційність були Марку Ігоревичу до лиця. І все тому, що він як юрист-професіонал прекрасно знав і кримінальне право, і процес, і криміналістику як таку. Близькі до нього люди згадують, що професор Бажанов найбільше цінував у людях природність. Мабуть, на тлі тотального нашого лукавства, коли людина думає одне, мовить інше, а робить щось третє. І кожний прояв, навіть блискітку цієї природності в комусь він ві-

тав. Хай навіть зблиском очей, але не пропускав повз увагу.

Навіть маленькі сміливі наукові вилазки на невідому територію Марко Ігоревич міг вітати вигуками: «Молодець! Як правильно ти дивишся на ці речі! Феноменально!». Та коли ж та сама особа, що нині захищалася, йшла не туди, професор міг змінити захоплення крайнім невдоволенням. Адже за процесом захисту — чи то дисертації, чи просто точки зору — бачив несимпатичну чи неприємну людину. Бачив її думки.

Найголовнішою рисою науковця він вважав чесність. Насамперед перед собою. Якось один з його аспірантів, котрий, здавалося, подавав надії, заявив, що кидає заняття.

— Чому, Віталію? — запитав щиро збентежений науковий керівник.

— Це не моє, Марку Ігоревичу, я перебуваю в ролі ніби якогось піддослідного, все в мене ходульне, вимучене. Ні, хочу на практичну роботу. Слідчим, прокурором...

— Що ж, бачу, що тебе переконувати марно. І відпускаю, як кажуть, з миром і спокійною душею.

Професор Бажанов сам унікав і намагався вберегти своїх студентів, аспірантів від однієї страшної вади — «наукоподібності». Він був, окрім яскравого вченого, ще й дуже вправним редактором. Причём, для нього не існувала градація важливості. Над незначущою (з формального боку) роботою аспіранта-початківця він міг сидіти цілісінський вечір. Бо бачив у роботі раціональне зерно. Тому викреслював зайві «кореляції процесу з погляду когнітивності», щоб порекомендувати щось розширити, поглибити.

Однак той же Бажанов міг дуже коротко розправитися з роботою якогось колеги, хто вирішив пришвидшити шлях до наукового олімпу, залучаючи потужні політичні чи фінансові сили. Коли це професор помічав — пиши пропало. Перспективи для цієї роботи були закриті, хоч би пропонував її іншій науковій раді. «Є медична чесність, однак є й правова чесність. І вершиною останньої має бути в юриспруденції чес-

ність наукова. Уявляєте, якщо ви в пробі лему свідомо введете щось неправдиве, кон'юнктурне? Воно почне гуляти по всіх документах, кривдячи людей, калічачи їхні душі. Тому, друзі, обережно і чесно».

Скількох я не читав, не слухав, хто висловлювався про Марка Ігоревича, всі одностайно характеризували його теплими добрими словами: мій прекрасний учитель, мій надійний старший колега, мій вірний друг... Однак найщирішу, найліричнішу оцінку довелось почути від легендарної жінки в колективі Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого професора Віолетти Омелянівни Конової. Викладу її хоча б частково.

«Він емоційно відкидав усе те, що вважав для науки ефемерним, політично зафарбованим, з елементами лакейства та підлабузництва. Він усе це не те що не любив — ненавидів і не приховував цієї ненависті. Марко Ігоревич був дуже вразливою людиною, з тонкою, як павутина між двох гілок, організацією. Мені не раз здавалося, що він був прихованим поетом, хто пише вірші для себе і складає їх у шухляду.

Старший мій колега Бажанов був естетом. Він мав прекрасний смак до багатьох речей. Завжди виділяв те, що підмітив. Любив робити дамам компліменти, причім не чергові, запозичені в когось, а оригінальні, влучні. Іноді компліменти робилися у віршованій формі:

*Мені марилаась дівчина в білому,
Але я закохався у банта блакить...*

Так міг він протяжно декламувати мій прихід на кафедру з великим блакитним бантом на платті. А часи були — куди нинішнім за складністю! Наряди ми, жінки, вигадували з того, що в кого було під рукою. Новизна та блиск залежали від творчої уяви самої господарки наряду. І Бажанов миттєво це помічав і відзначав. Узагалі він був людиною, як нині кажуть, креативною. Тобто такою, котра не могла хвилини прожити без чогось нового. Нове її жило, давало енергію та насагу. Якимось оригінальним хлястиком, точніше, руками швачки, що зробили цю деталь, професор міг захоплюватися дуже довго.

“Людина вирізняється з-поміж тваринного світу саме здатністю виходити за межі своєї природи. Тобто продовжувати, доповнювати те, що не заклав їй Творець. І це є головною, визначальною якістю людини. Творчість. Будь-яка і будь у чому!” Таку тираду професор міг виголосити не де-небудь, а на лекції з кримінального права. І такі його відступи допомагали краще засвоювати складний матеріал. Плюс при звичаювали до думки, що юрист — це не лише засушений термінами законів індивід у державному гербарії, а й творець. Один із гравців на сцені життя».

Віолетта Омелянівна також пригадала, що Марко Ігоревич Бажанов був і залишався душею будь-якої компанії. «Будь-якої» не означає, що він міг залюбки посидіти в таборі з циганами чи з вокзальними злодіями десь у підворітті. Ні, це були не прояви есенінщини. Компанії у професора були відповідні: формальні, або неформальні. Тоді він намагався не шляхом продуманих дій переключити увагу на себе, а просто сказати щось і розумне, і нове. Вислухавши, хтось ставив уточнююче запитання. Бажанов, підігрітий тим, що комусь це цікаво, охоче відповідав. А це підтягувало ще якийсь асоціативний ряд... Ясно, так?

Отож виходило, що наступного дня хтось казав: «Був учора в гарній компанії». — «А хто там був?» — «Бажанов та інші».

Знову наголошую: концентрація уваги на собі була не самоціллю якоїсь блондинки, що хоче стати зіркою. Йому було що сказати, чим здивувати. Все інше розпочиналося само собою. Від природи толерантний, він ніколи не дозволяв собі хоч у чомусь випинати груди. З колегами, аспірантами, студентами поводився, як з рівними. Чим відрізняється розумна людина від нерозумної? Тим, що після спілкування з кожною ти додаєш відповідно або розуму, або дуроців. Спілкування з Марком Ігоревичем Бажановим перетворювалося на приємний, збуджувальний для мозку процес.

Послухаємо ще одного нинішнього харківського професора, котрий долучився до

спогадів про іменитого колегу. Цього разу наш співрозмовник завідує кафедрою кримінального права № 1 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Володимир Ілліч Тютюгін.

«Марко Ігоревич ніколи не нав'язував нікому своєї думки, свого бачення. Хоча міг це зробити за доброї волі кожного з нас, бо ці думки були свіжі, оригінальні, загорнуті в емоції. Він завжди казав так: «А як вважаєш, як думаєш ти сам? Подумай, як можна розв'язати цю проблему іншим способом? Може, ти маєш інший підхід, інший варіант рішення, якісь переконливі та важливі аргументи?»

Ясна річ, після цього в тобі включалося друге дихання мислення, ти вже не міг ганьбитися перед такою людиною, що тобі довірялася.

Від М. І. Бажанова ніхто ніколи не чув того, що можна було почути від інших: «Знаєш, шановний, ти займи позицію, яку я вважаю доцільною. А те, що ти кажеш, залиш для кращих часів. Там усім буде легше і дешевше». Ніколи таке не лунало з його вуст! І якщо справді вдавалося за допомогою когось іншого знайти цей важкий підхід, він був новий і раціональний, професор радів щиро і невимушено. І не скупився на похвалу.

Особливо привабливою рисою мого прекрасного вчителя вважаю те, що він, уже іменитий вчений, відомий не лише в СРСР, а й за кордоном, автор великої кількості наукових робіт, ніколи не вважав за приниження посилатися на роботи своїх учнів. Це йому було навіть приємно. Якось я потрапив у поле його лекторських інтересів. І він пожартував: «Володю, зверни увагу — я тебе канонізую».

Було дуже приємно. За себе, за свого вчителя. Тебе окриляло те, що твоя робота помічена, твої зусилля не марні. І знову ж це сприймалося природно. Не те що хтось одягає на себе маску, і ні кроку не руш від неї. Цю надуманість люди одразу ж помічають і відкидають. Тим приємніше на цьому тлі бачити щирого доброго чоловіка, який веде себе з учнем так само легко, як дихає.

Пригадую одну дуже задушевну бесіду з Учителем. Це сталося тоді, як минулися клопоти чергового дня і в інститутських коридорах запанувала вечірня тиша. Ось тоді Марко Ігоревич не то запитав, не то мовив ствердно:

— Ти ж будеш і докторську захищати.

— Мабуть. Поганий той аспірант, котрий про доктора не мріє.

— Тільки так! А чи не скажеш, в якому віці бачиш себе доктором?

— Та важко сказати... Хіба тут вік важливий?

— Ай, молодчина! Блискуча відповідь! А що важливо, на твоє переконання?

— Новизна теми...

— Раз!

— Глибина розробки.

— Два! Ну, що замовк? Далі кажи!

— Гадаю, цього достатньо...

— Майже, але ще важливе практичне опробування твоєї теорії, твого підходу на практиці. Без цього, сам розумієш, такого можна натеоретизувати, що сам чорт заплаче!

— А чому Ви запитали, Марку Ігоревичу?

— Тому що нині починає превалювати інший підхід. Як я називаю, схоластично-схематичний. Коли раніше вважалося, що докторський ступінь має вінчати наукову кар'єру, тобто присвоюватися на схилі літ, то потім відбулися зміни. Не що захищати, а коли? Яким має бути часовий розрив між кандидатською та докторською? Дійшло до того, що президія ВАКу України, йдучи назустріч «зростаючому поголів'ю докторів наук», навіть прийняла спеціальну постанову. Вона гласить, що «коли між захистами кандидатської та докторської минуло менше п'яти років, то докторська дисертація має бути направлена на додаткове рецензування до іншої спеціалізованої вченої ради». Маячня та й годі! Тому бажаю тобі відповідати на запитання, «що?», а не «коли?»».

А що ж роблять у науці маестро права? Чи доречними є емоційні сплески та театральні жести там, де сухий, як Каракуми, закон, де одна неточність може людських

доль коштувати? Гадаю, все нормально. В усякому разі, досвід Марка Ігоревича Бажанова засвідчує, що такі люди в юриспруденції приживаються. І досить успішно. Адже вони не бігають, здіймаючи догори руки з криками: «Еврика!» під час самого дослідження. Ні, сидять тихо і зосереджено. Це вже коли діло зроблено, можна трішки й театру. Ідея ж від того не розтане.

Про професора Бажанова кажуть, що його наукові праці — це не лише хроніка кримінально-правових уявлень ХХ століття за фіксованим, застиглим минулим. Це радше багатий запас ідей та концепцій, прийомів юридичного мислення, що знаходять застосування на практиці.

Лейтмотив його творчості — це прагнення зберегти напрацьований досвід. «До нас за столами, в кріслах суддів сиділи також не манекени, а живі люди, що варилися в тих соціально-економічних та побутових стосунках людей і приймали рішення. Тому не можна так хвацько закреслювати минуле, як це, на жаль, схильні робити в країнах молоді демократії. І замість крашого здіймають до неба купу зламаних списів. Варто зберегти і примножити. Ось у чому сенс. Міняються не люди, а часи. Тому накопичені правові знання і слід просівати через мудре сито сучасних особливостей. Годиться чи ні? Ось наше запитання. І ні в якому разі не слід закреслювати минуле, бо тоді були всі або нерозважливі, або затуркані невідомими речами».

Це — витяг із інтерв'ю Марка Ігоревича одній з газет. Він цими словами нині попереджає українську незалежну владу бути обачними й не реформувати ради реформ. І нинішнє покоління юристів, котрих випускає університет, знає про цю думку свого наукового та духовного наставника.

Ці погляди професора Бажанова повністю сприймає і колектив альма-матер. Бо вже в усьому світі утвердилося поняття «харківська школа юриспруденції». Як можна розгублювати те, що є?

Можна довго говорити про конкретні наукові розробки Марка Ігоревича. Однак їх так багато, й вони бувають такими специфічними, що це важко зробити в короткому публіцистичному нарисі. А просто перерахувати роботи, звівши до примітивного (хоч і довгого) стовпця... Образити пам'ять про світлу і щедрю душею людину.

Може, сказати дещо про надто помітні та оригінальні роботи? Приміром, спільно з професором Володимиром Володимировичем Сташисом Марко Ігоревич Бажанов видав широко відому як серед науковців, так і практиків роботу «Особистість під охороною кримінального закону». Правда ж, інтрига закладена вже в назві? Насправді автори розглядали особистість як вищу цінність, що підлягає всебічній кримінально-правовій охороні за будь-яких життєвих колізій.

Наведу ще один цікавий факт. Докторська дисертація Бажанова (до речі, з інтервалом до кандидатської в 16 років) була присвячена темі законності та обґрунтованості основних процесуальних актів. Не буду її викладати та рецензувати — не спеціаліст. А от зовнішній вплив робота мала неабиякий. Для практиків, ясна річ. І що цікаво: багато положень, сформульованих ученим, ми знаходимо в новому Кримінально-процесуальному кодексі України. Як знаємо, довго він розроблявся та приймався, з нього вилетіла безконечна кількість статей та норм. А напрацьоване Бажановим залишилося. Значить, бути йому там довго.

МАЕСТРО ПРАВА

Рогожин Анатолій Йосипович (1923—2000) — визначний український юрист, науковець. Харківський юридичний інститут закінчив 1947 року, після чого одразу вступив до аспірантури вишу. Відтоді працював у ньому: з 1950 року — декан факультету; у 1953—64 рр. — заступник директора з навчальної та наукової роботи; з 1966 року — завідуючий кафедрою теорії держави і права; з 1969 року — завідуючий кафедрою історії держави і права; з 1992 року — професор кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн.

Головні напрями наукових досліджень — проблеми історії держави і права СРСР, України, загальної історії держави і права, зокрема: історія держави і права України в роки воєнної інтервенції та громадянської війни, історія Всеукраїнської надзвичайної комісії, розвиток федеративних відносин між Україною й Росією, держава і право Київської Русі.

Лауреат Державної премії України (1981, 2002), заслужений працівник вищої школи України.

Ну, й теми для дисертацій обирав цей досить-таки розумний і практичний чоловік! Одна одної ліпше. Ну, скажіть на милість, які міркування, які переконання можуть змусити молоду людину серед розмаїття тем обрати таку: «Соціалістична законність під час проведення Великої Жовтневої соціалістичної революції, громадянської війни та іноземної воєнної інтервенції»? Це що — виклик науковому керівникові чи часові? Адже в самій темі закладено одразу з десяток запитань. Приміром, таке: де вирішив шукати аспірант Харківського

юридичного інституту Анатолій Рогожин соціалістичну законність — у вирі революції? А він чув таке вже усталене (ще з часів великих французьких смут) поняття, як революційна доцільність? А чи усвідомив дисертант, що в такі часи працюють радше не кодекси та закони, а трибунали, гучний голос та патріотичні гасла?

Власне, під час захисту дисертації на здобуття наукового звання кандидат юридичних наук Рогожину ставили саме такі підступні запитання. Та підступними вони могли видатися лише непідготовленому. А цей ви-

пускник аспірантури так проробив тему, що вже не боявся жодних запитань. Навіть якщо вони виходили за межі юриспруденції на поля чистої історії. До речі, вже пізніше Анатолій Йосипович обрав кафедру саме історії держави і права, таке поєднання йому припало до душі ще з молодих років.

А чим він крив на захисті дисертації? Тим, чим аргументував і в самій роботі: залізними аргументами. Який із них «найзалізніший»? Отут і весь секрет підходу аспіранта Рогожина. Відшуковуючи в періодах революції, громадянської війни та іноземної інтервенції законотворчість, прояви канонів права, дисертант дійшов однієї надто важливої думки. Саме такі періоди як революції, смуту, великий перерозподіл майна, а тим паче війна є збуджувальним мотивом появи великих законодавчих масивів. Появи найдовершеніших законів, в яких міститься сама суть: соціальна справедливість. Бо якщо ми, люди, пролили кров, доводячи одне одному, хто сильніший та розумніший, то після замирення й закони мають бути найсправедливіші. Така логіка? Не інакша.

Коли Анатолій заявив тему науковому керівникові (на жаль, не вдалося уточнити, хто це саме був, а в доступних документах є лише діалог між аспірантом та керівником), той запитав:

— Хлопче, ти серйозно налаштований на такі теми? Чи не краще тобі взяти щось однозначніше? Приміром, періоди індустріалізації, колективізації? Там також чимало цікавого й недослідженого...

— Я вирішив твердо. Мені цікавий саме цей період.

— Гаразд, гаразд, не дивись на мене, наче я забороняю. Тільки уясни, що славослів'ям та цитуванням класиків тут не обійдешся. Мусиш пояснити чимало таких речей, які не підпадають під канони не те що права — здорового глузду.

— Ось Ви мене й «розкусили». Хочу дослідити, до якої міри право може розійтися зі здоровим глуздом.

— Гм-м. Це вже справді на виклик якийсь схоже. Що ти хочеш і кому довести?

— Саме те, про що сказав. І не більше.

— Що ж, Анатолію, бачу, що твоє рішення тверде. Як кажуть батьки дітям, котрі з гнізда вилітають: у добру путь. Ми, вчені, додаємо своїм учням: у добру наукову путь.

В одному з дворів Тбілісі, де народився Анатолій Йосипович Рогожин, жив дядя Левон, як його всі величали. Він був постійно напідпитку, а періодично навіть спав за великим столом, де у вихідні чи свята чоловіки «забивали козла». Покладе свою буйну голову на руки і щось там мурмотить уві сні. Але в моменти бадьорості дядя Левон (знову і знову напідпитку) вигукував такі собі гасла чи повчання.

Виглядало це так. Поодаль від «доміношного» стола хлопчачи завжди галасливо грали в футбол. А на лавочці побіля стола сидів дядя Левон. Один із юних форвардів не розраховує точність удару, і старий м'яч влучає в нахилену голову чоловіка. Аж загуло.

Дядя Левон піднімає очі, дивиться на пацанів, які качаються по землі від реготу, і починає з першого гасла: «Дружи з головою!». Кілька секунд пауза — і ще раз той самий вигук. І так разів з десять. Потім тема змінюється:

«Не ображай ні словом, ні ділом!».

Кілька разів. А потім новий заклик:

«Не пхай совість до комірчини!».

Анатолій, звісно, з дитинства цього не запам'ятав. Але коли вже навчався в Харківському юридичному інституті, йому страшенно захотілося побувати в «найромантичнішому місті світу» — місці народження. Знайшов двір, знайшов знайомих і... Дядя Левон — тільки тепер глибокий старик — сидів на лавочці й підсліпуватими очима дивився на світ. Анатолій підійшов до нього, сів поруч. Ніякої реакції. Аж тут обізвалася тітка Наталка, росіянка, що жила в цьому грузинському дворі дуже давно.

— Та він того... Не реагує. Глухий, напівсліпий, трішки не в собі. І гасла вже не вигукує.

— Тітко Наталко, я щось пам'ятаю, але погано. Знаю, що дядько Левон викрикував «Дружи з головою!». Ми тоді малі були, не розуміли...

І жінка розповіла все про дядька Левона. Що він у горах втратив одразу двох синів, і в нього сталося «помутніння розуму». Тож

він пив і ті заклики вигукував. Але ж скільки в них смислу та мудрості!

Дивно, але дядько Левон не йшов з голови Рогожина всеняке життя. Закінчив Анатолій аспірантуру, успішно захистив першу свою дисертацію. А ті гасла періодично спалахували у свідомості. Тітка Наталка тоді нагадала йому десятків зо два закликів бідного чоловіка, але тепер згадувалися ті, що він чув ще у дитинстві. Просто вони лежали десь у підсвідомості, щоб тепер звідти виплисти. Наприклад, такий: «Думай — голова не лопне!»

А під час роботи над дисертацією він думав, що голова його лопне. Найперше, від справді логічних нестиковок. Він, випускник прекрасного юридичного навчального закладу, чітко розуміє: скрізь має бути закон, правова підкладка як будь-якої державницької структури, так і дій цієї структури. Іншими словами, тільки закон та його виконання.

А тут... До закінчення громадянської війни Радянська держава діяла в ситуації надзвичайного стану. Ні цілісної картини правових норм, ні системи органів правопорядку ще, ясна річ, створено не було. За відсутності цих атрибутів державності всі практичні питання вирішувались або виходячи зі старих норм, або опираючись на «революційну правосвідомість». Джерелом останнього аж ніяк не був масив законодавства — класова свідомість, в деяких моментах названа ще «класовим чуттям».

Що це означало на ділі? Прийняття рішень під тиском обставин, що за постійної частоті зміни витікали з «революційної доцільності». Це, у свою чергу, вимагало здорового глузду та високих загальних культурних норм. А чи дотримувались цього сторони конфлікту, що спалахнув у буремній Росії? Як кажуть уже в Україні, «та ото ж». Бо сторони ці гарячково відкидали все «зайве», щоб застосовувати крайні заходи, збурювати страшні ексцеси, характерні для всяких революцій та громадянських війн.

Звісно, що випускник аспірантури Харківського юридичного інституту Анатолій Рогожин так, такими словами роботу не наповнював. Це йшло, як кажуть бухгалте-

ри, на ум. Бо тоді радянські ідеологи, оголосившись від наслідків війни, знову почали закликати громадян до класової пильності, до «дружби з головою», як казав дядя Левон. Тому... обережність, цитування класиків, наскрізні плюси.

Але ця перша справжня наукова робота Анатолія Йосиповича Рогожина, до речі, як і всі інші (а буде їх ой як багато!) тим і цікава, що крізь, здавалося б, прості нейтральні слова просвічувався великий зміст. За формальними плюсами системи бачились великі проблеми, ба, навіть потоки крові, що лилися за відсутності офіційних законів. І це йшло від однієї зовні простої речі — великої попередньої підготовки дисертанта. Бо якби він «зідрав» висновки з уже готових робіт, так-сяк їх ув'язавши, — це була б солодкувата кашка часів соціалізму, а не наукова праця.

Ось Рогожин пише: «Першим актом нової держави у сфері кримінального права була постанова II Всеросійського з'їзду Рад “Про скасування смертної кари”. Демократично і показово. Однак на ділі смертну кару, починаючи з лютого 1918 року, застосовувала ВЧК. Це було викликано складною військово-політичною обстановкою в країні та необхідністю “прецедентів” розправи з особливо небезпечними (з погляду нової влади) ворогів. Так, у червні 1918 року революційний трибунал приговорив до смертної кари адмірала, звинуваченого у спробі здати Балтійський флот німцям. Та оскільки на початкових етапах становлення радянської влади ще існувала багатопартійність, не всі (наприклад, ліві есери, бо були ще й праві) погодилися з таким “беззаконням”. Тому влітку 1918 року, після серії “неконтрольованих” страт там і сям Народний комісаріат юстиції видає постанову, що уповноважувала ВЧК та ревтрибунали застосовувати смертну кару».

Хто заперечуватиме проти очевидних фактів? Але були факти, що не увійшли до дисертації, вони пішли «на ум» молодому досліднику. І вже згодом, коли Анатолій Йосипович стане викладачем і читатиме студентам історію держави і права, він ті, інші, факти витягне на світ. Бо вважав і

вважатиме далі, що юні душі не можна поміщати в неправду, в ту інформацію, яка сьогодні до душі існуючій владі.

Й ось як звучала тема смертної кари на лекціях доцента, вже кандидата юридичних наук Анатолія Рогожина: «Після серії несанкціонованих страт на фронтах та в тилу з боку ревтрибуналів, влада зрозуміла, що це шкодить іміджу молодій державі. З'являються спроби узаконити таке ігнорування рішення II Всеросійського з'їзду Рад про скасування смертної кари. Через три місяці беззаконня з'являється постанова Народного комісаріату юстиції про надання права ВЧК в особливих випадках застосовувати смертну кару. Але, любі друзі, що таке постанова одного відомства? Це навіть не рішення всього уряду. Але головне порушення в тому, що це — не закон.

У тому тбіліському дворі, де я народився, мешкав і дядя Левон, який напідпитку вигукував усілякі правильні висновки, своєрідні гасла. А тітка Наталка, ще одна мешканка нашого двору, записала всі одкровення дядька Левона. І мені продиктувала, коли я вже студентом відвідав місце народження. І ви знаєте, там стільки мудрості!

До того веду, що одне з гасел дяді Левона звучало так: «Не бреші, бо станеш глухоніми і сліпим». Гадаю, що тут уся суть законотворчого підходу. Хоч би якою чи то блюзнірською, чи дикою видавалася та чи інша дія влади, яку виніс гребінь революції, під неї слід підвести закон. Закон — усьому голова, тому його жодними указами, постановами чи інструкціями замінити не можна.

Однак партія більшовиків на етапі Жовтневої революції, громадянської війни та іноземної інтервенції вирішила бути попереду планети всієї у всьому, навіть у правових питаннях. Показово, що чимало гарячих голів ратувало за відміну взагалі судового вироку як елемента кримінального права, оскільки це призводить до «відродження буржуазної державності». Мало того, що ідеологи нового ґатунку запровадили сентенцію, що завдання радянського кримінального права — через посередництво репресій охороняти систе-

му суспільних відносин, що відповідали б інтересам трудящих мас, вони ще й хотіли терор, репресії практикувати на свій революційний розсуд.

Однак ми, юристи, мусимо аналізувати динаміку. Щодо цього питання вона полягає в тому, що через такі свавілля й вироблявся справжній твердий закон щодо покарання за кримінальні та політичні злочини. Згадайте американські «закони прерій», що в підсумку дуже допомогли виробити справжні закони розподілу та перерозподілу власності. Згадайте яacobінські революційні рішення у Франції, що допомогли виробити струнку систему законодавства цієї країни. У цьому вбачається великий плюс.

І в той період, який ми з вами, любі друзі, розглядаємо, з'являються перші паростки саме такого підходу: закон — усьому голова. 1919 року Наркомат юстиції, узагальнивши практику роботи судів та ревтрибуналів, видав документ, що вже нагадував сучасні юридичні кодекси. Це були «Керівні начала з кримінального права РРФСР». Документ містив вісім розділів: про кримінальне право, про кримінальне правосуддя, про стадію скоєння злочину, про співучасть, про види покарань, про умовне покарання, про межі дії кримінального права».

Ясна річ, що професор Рогожин аж ніяк не бажав зажити слави такого собі інститутського критика існуючого ладу. Мова, звісно, про радянську пору, бо в добу незалежності можна було почуватися набагато вільніше. А вже «радянщину» розвінчувати залюбки! Та Анатолій Йосипович не був радикально налаштованим викладачем. А от фанатом юриспруденції був точно. Тому деякі факти та висновки в його лекціях виглядали надто критично. Та поруч малювалася об'єктивна картина. Як вимагало право.

Він міг віддати належне хоч якому ладові, але чітко в руслі, аби не зробити молодих, за висловом грузинського дворового мудреця, «глухоніми до сліпоті». Тому з його вуст зринали і таке: «Враховуючи матеріальні та кадрові можливості Радянської держави початкового періоду, історики та правознавці оцінюють здійснену

нею роботу як безпрецедентну. Як аналог для порівняння беремо, скажімо, практику державного будівництва під час Великої французької революції, однак умови порівнювати некоректно. У Франції буржуазія, фінансова олігархія та інтелектуальна еліта підтримали революцію, забезпечивши її матеріально-грошовими ресурсами та кадрами, а в Росії вони після Жовтня були її противниками. У Франції революція здійснена за досить благополучного стану економіки, тож влада не постала перед загрозою краху всієї системи. В Росії Ради прийняли владу в умовах великої розрухи і постали перед необхідністю зупинити соціально-політичну та економічну катастрофу».

Особливо глибоко А. Й. Рогожин дослідив діяльність ВЧК — як всеросійської (читай загальної радянської), так і всеукраїнської. І студентам передавав ці знання з пересторогою, що необмежене насильство держави завжди закінчується великою кров'ю. Більшовики швидко уяснили, що держава в розумінні, скажімо, засновників США не може влаштовувати. Бо держава має бути чітким апаратом насилля, а зовсім не органом компромісних рішень і захисником прав і свобод людини, як передбачено американською системою.

Отак було з усім матеріалом, який завоював професор Рогожин, щоб трансформувати і передати студентам. З часом він став визнаним фахівцем з питань радянського законодавства не лише початкових етапів формування країни Рад, а й усіх інших. Це дасть привід на 90-літті від дня народження Анатолія Йосиповича, що відзначалося в стінах його рідного інституту (університету), сказати вустами академіка Національної академії правових наук, проректора з наукової роботи Анатолія Павловича Гетьмана: «Стало доброю традицією в стінах альма-матер вшановувати пам'ять наших учителів і визначних фахівців. Фігура Анатолія Йосиповича Рогожина — унікальне явище на пострадянському просторі і в науці, і в державному будівництві. За великим рахунком, ця людина сприяла

осучасненню юридичної освіти як такої, адже його практику залюбки переймали колеги як колишнього СРСР, так і за кордоном. Він був талановитим і мудрим педагогом, лектором, оратором, турботливим та чуйним товаришем».

На тих урочистостях як колеги професора Рогожина, так і його учні вели мову про чесність цієї людини як стосовно людей, так і життєвих ситуацій. Він умів так пояснити будь-який факт з історії держави (держав), що йому вірилось, з'являлося переконання, що так було насправді. Анатолій Йосипович не мав явних ворогів, бо вишукував в інформаційній палітрі такі аргументи, які переконували, а не ображали чи, тим паче, ранили опонента.

«Подивися офіційну біографію Анатолія Йосиповича Рогожина — суха інформація “народився-вчився-викладав”, — розповідає тепер уже колишній голова Асоціації випускників Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, знаний на теренах колишнього СРСР суддя Віктор Іванович Кононенко. — Та й особливими переміщеннями в професійній кар'єрі, трудовій діяльності ця людина не визначалася. Харків, весь час рідний Харків. І поховали його тут, у цьому місті, яке стало його другою домівкою. Однак така незмінність не означала затверділість людини, зупинку її інтелектуального зростання.

Анатолій Йосипович весь час докупався до нових пластів знань, щоб систематизувати їх, долучити до власного світобачення. Він аж ніяк не був кабінетним професором, один день якого, мов дві краплі води, схожий на інший, а лекції — зроблені під копірку. Всі пам'ятають крилатий вислів, часто вживаний Рогожиним: “Людина — це її сумління”. Це означало, що не так важливі в нашому житті якісь переміщення географічні чи кар'єрні. Важливий внутрішній світ».

І його внутрішній світ проступав зовні теплими променями знань і добра.

*Почесному голові
Асоціації випускників Національного
юридичного університету імені
Ярослава Мудрого
Судді Верховного Суду України і
Верховного Суду СРСР (у відставці),
заслуженому юристу України*

*Віктору
Івановичу
Кононенку*

з нагоди 80-річчя від дня народження

Шановний Вікторе Івановичу!

Ректорат, професорсько-викладацький склад, студенти та співробітники Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Правління та члени Асоціації випускників Університету щиро вітають Вас із славним ювілеєм — 80-річчям від дня народження!

За Вашими плечима — нелегкий трудовий шлях звершень і творчих пошуків, упродовж якого формувалися Ваші погляди й переконання, активна життєва позиція, яскраво розкривалися професійні та організаторські здібності.

Ваша багаторічна бездоганна професійна діяльність на самих високих суддівських постах була і залишається прикладом для багатьох поколінь юристів, які плідно працюють суддями, а також для тих, хто ще навчається і тільки мріє присвятити свою професійну кар'єру служінню Феміді.

Вас вирізняють високі особистісні риси — принциповість, старанність і компетентність, інноваційне мислення, здатність переконливо обстоювати свою позицію, уміння приймати виважені й всебічно обґрунтовані рішення, поєднані з вимогливістю й відповідальністю.

Ваша невичерпна творча енергія, досвід та наполегливість забезпечують успіх в усіх справах, якими Ви займаєтесь. Важко переоцінити Ваш внесок у створення і становлення Асоціації випускників Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого та об'єднання випускників різних років для надання допомоги і сприяння подальшій розбудові Alma-mater.

У цей знаменний день зичимо Вам, шановний Вікторе Івановичу, міцного здоров'я, щастя і благополуччя, невичерпного джерела життєвої енергії і нових творчих успіхів. Нехай мир і злагода завжди будуть у Вашому домі, а вірні друзі приносять радість і втіху.

*З глибокою повагою
Ректор*

В. Я. Тацій

*Національний
юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

Люблю Україну

*«Світе тихий, краю милий,
Моя Україно...»
(Т. Г. Шевченко. Розрита могила)*

Люблю неньку, матір України,
Рідну Батьківщину.
Її ліси, гори, тихі гаї, поля,
Степи, річки, озера, стави і моря.

Міста, селища і села,
Українські хати, тихі українські оселі,
Народ наш талановитий, працьовитий,
гостинний,
Мужній і героїчний, добрий і мирний.

Власну державу Україну — соборну,
цілісну,
Демократичну, європейську, самостійну,
єдину, доброчесну,
Суверенну, незалежну, справедливу,
Соціальну, правову і вільну.

І мову державну —
Рідну свою українську.
Шанування інших мов
Без зайвих розмов.

Тихий Володимир Павлович
